

Шість днів в осінньому Парижі...

Шість незабутніх днів в осінньому Парижі провела група українських педагогів. Групу складала досвідчені вчителі з різних регіонів України, які не є дилетантами в темі історії Голокосту. Серед них учасники всеукраїнських та міжнародних семінарів і конференцій, педагоги, учні яких стали переможцями конкурсу учнівських наукових робіт. До роботи семінару, який проходив 5–10 жовтня 2009 року в Паризькому «Меморіал Шоа», були залучені фахівці з Франції, Німеччини, Бельгії, України. Метою семінару було не тільки порівняння історії Голокосту в Україні і Франції, а й обмін досвідом та співробітництво.

Шоа – це не просто знищення одними європейцями інших, це свідоме знищення єврейського народу, прагнення знищити його не тільки фізично, а й стерти згадку про нього з європейської історичної пам'яті. Щоб не допустити цього, в 1943 році Ісаак Шнерцер почав збирати докази цього злочину проти єврейського народу. Після війни було створено інститут, який продовжував збирати і вивчати документальні матеріали, а у 2005 році було відкрито Меморіал. Музей, який є складовою Меморіалу – це єдиний в світі музей історії Голокосту, в якому є могила невідомого єврея – місце, куди кожен може прийти, щоб вшанувати пам'ять тих, кого свідомо, методично, цілеспрямовано знищували тільки за те, що вони євреї, оскільки для більшості із них могилами стали розстрільні ями, пепелища та крематорії.

Історик Жорж Бенсуасон звернув увагу на особливий підхід щодо розуміння Голокосту, події, яка не має прецеденту: «Євреїв вбивали лише за те, що вони народились». Як до цього дійшли люди, а чи взагалі це люди? Ось чому осмислення Голокосту має бути не тільки історичним та науковим, але й інтелектуальним. З 15 чоловік, які на конференції у Ванзее в січні 1942 р. обговорювали «остаточне розв'язання єврейського питання», 9 були докторами філософії, викладачами вищих учбових закладів, захоплювались світовою літературою та обожнювали музику. І саме ці висококультурні люди стали мозком геноциду проти цілого народу. Це сталося скоріше за все тому, що швидкий економічний розвиток Німеччини в 1930-х роках проходив в повному вакуумі демократичної думки, а німецька ідеологія стала невід'ємною частиною антипросвітництва, яке, захоплюючись силою і відкидаючи лібералізм, поширювало соціальний дарвінізм. Доба просвітництва минула Німеччину, а національну думку формували філософи, які були відвертими антисемітами.

Чи доцільним є вивчення Шоа у навчальних закладах? Як пов'язати наукове дослідження Голокосту з його викладанням в школі?

Педагогічний радник Меморіалу Барбара Мелул розказала про викладання Голокосту у школах Франції та поділилась досвідом викладання Шоа молодшим школярам.

Робота з школярами потребує особливого підходу та методик викладання. Важливим є не те, що знає вчитель, а те, чого і як він буде навчати. У викладанні теми Шоа особлива увага має звертатись на вікові особливості учнів. Не можна захоплюватись тільки емоціями, важливо навчити дітей замислюватись над тим, що сталося і співпереживати. Системний підхід щодо вивчення Шоа у Франції передбачає ступеневе «входження» школяра в тему, а саме: перегляд школярами тематичних мультфільмів та казок, де є персонажі, які не зовсім схожі на нас; знайомство з матеріалами музею Шоа; зустрічі з очевидцями, які пережили Катастрофу; робота із свідченнями очевидців; роботу з документами.

У Франції тема Шоа вивчається відповідно до шкільної програми з 2002 року. Вивчення здійснюється в чотири етапи. Перший починається з 10 років і здійснюється двома блоками: теоретичним і практичним. Школярі відвідують музей Шоа, де для них передбачені спеціальні екскурсії. Якщо діти прийшли з батьками, їм пропонують буклети-путівники, і діти можуть працювати з документами, які розміщені на спеціальних

висувних столиках. Важливим є обговорення того, що учні побачили і почули, обмін враженнями та емоціями. Другий етап – в 13 років – знайомство з Шоа на уроках. На третьому і четвертому етапі, в 16 і 17 років відповідно, учні вивчають тему Шоа працюючи із свідченнями очевидців, документами, фото- і відеоматеріалами. Такий педагогічний підхід «сніжного кома» дозволяє, не травмуючи психіку дитини, знайомити її з своїми однолітками-євреями, їх повсякденним життям, культурою, звичаями, традиціями, прагнення показати, що історія євреїв – це не тільки жертви, а й їхнє життя. Робота із свідченнями очевидців формує вміння роботи з мовою, адже вдало підібране слово або вираз – це важливий крок до того, щоб свідок «відкрився». Немалу роль відіграє і правильно заповнений паспорт-свідчення. Мета такої роботи – навчити школяра після прослуховування відповідного уривка свідчення навчитись відбирати необхідну інформацію. Це слугує одночасно граматичною вправою, оскільки заповнюючи відповідну сторінку в паспорті-свідченні, учні вчаться робити первинний письмовий аналіз.

Використання візуальних матеріалів підчас роботи із школярами – це ще один спосіб заглибитись в тему. Звичайна на перший погляд поштова листівка може стати потужним джерелом інформації, а за певних історичних умов вона перетворюється на дзеркало мислення суспільства. За допомогою такої листівки за короткий час можна сформулювати уявлення хто такий єврей, при цьому показати його здириком, шахраєм, зрадником, учасником «світової єврейської змови», тобто сформулювати стереотип представника окремої національності на державному рівні, оскільки іншого «зображення» єврея просто немає. В такий спосіб за допомогою звичайних поштових листівок здійснювалось нав'язування негативних ознак та рис представників єврейської національності. А чи це не є віддзеркаленням державної політики через формування відповідної суспільної думки?

Антуан Жерма, вчитель історії, тренер Міністерства освіти, ознайомив учасників семінару з новими можливостями використання фото- і відеоматеріалів у викладанні історії Голокосту. Шоа – це подія, яка не має окремих документальних зйомок. За спеціальним наказом Гітлера будь-які фотографії на місцях розстрілів були заборонені. Будь-які матеріальні сліди цього злочину знищувались: приміщення крематоріїв в таборах смерті, трупи, які викопувались і спалювались. Підчас розкопування «розстрільних ям» в'язням навіть заборонялось тіла називати «трупами». Звідки ж з'явилися фільми про Шоа? Документальні фільми переважно базуються на відеосвідченнях очевидців, кадрах, які знімалися союзниками підчас звільнення концтаборів, а не таборів смерті, які на той час були вже знищені. Радянські фільми мали трохи інший формат. Це були переважно постановочні фільми, їх зйомки проходили пізніше ніж відбувались події і носили ідеологічний підтекст. Тільки після процесу Айхмана відбувся перелом щодо розуміння того, що ж відбулось з євреями. Люди, які спостерігали за процесом Айхмана, стали цікавитись не цим нацистським злочинцем, а самими свідками та їх свідченнями, які розкривали страшну правду про Голокост. Тому робота з відеоматеріалами про Шоа передбачає детальний опис простору (місця де відбувалась подія), героїв (соціальна характеристика, гендерність), звуку (мовлення, музичний супровід, шумовий фон), монтаж, тобто того, що наповнює кадр змістом. Практична робота за такими критеріями закріпила методику роботи з відео матеріалами про Шоа. Це була хороша «школа» для практикуючих вчителів.

Зустріч з отцем Патріком Дюбуа приголомшила нас, учасників семінару. Отець Патрік Дюбуа, католицький священник, за підтримки Ватикану розпочав розкопки на місцях розстрілів на Україні. Мета такої роботи – знайти підтвердження розстрілів євреїв, циган або мирних жителів та провести підрахунки жертв. Прагнення Патріка Дюбуа дізнатись про історію своєї родини переросло у довготривалий пошуковий проект. У 1992 році він звернувся до кардинала Гузара і розказав йому про свої наміри. Отримавши схвальний відгук і підтримку, Патрік Дюбуа розпочав роботу. Перші розкопки було

проведено на території західної України і Білорусії. Їх проводили спільні франко-українські і франко-білоруські групи. Початку роботи передувало ретельне вивчення архівних документів: документів радянських комісій, які працювали одразу ж після визволення населених пунктів, документів з німецьких архівів. Після вибору конкретного регіону проводилось його дослідження, на місце виїжджала група спеціалістів, яка знаходила свідків, порівнювала їхні свідчення з даними архівних документів. Після цього група виїжджала на визначене місце розстрілу, проводила розкопки, збирала матеріали. Після повернення до Парижу матеріали перекладались, адаптувались, порівнювались з інформацією інших дослідників. Ця колосальна робота триває і досі.

Постає питання: «Навіщо французу, католицькому священику, проводити таку роботу у нас на Україні?». Напевно тому, що будь-яка війна має кінець, а геноцид немає кінця, немає терміну давності. Фізичне знищення індивідуумів, як носіїв певної культури – це не тільки знищення населення, це знищення пам'яті про нього. Немає могил – немає імен, немає пам'яті. Зберегти пам'ять – це зберегти народ. Варто над цим не тільки задуматись і й почати діяти.

І останнє. Чому Франція, на території якої не було жодного табору смерті, «розстрільної ями», масових поховань євреїв, ще в 1956 році відкрила музей Шоа? Напевно тому, що для цієї європейської держави євреї – це рівноправні громадяни, частина французької національної культури, люди іншої національності, люди які є «іншими», а не «чужими». Це рівень політики національної пам'яті держави.

У 2007 році вийшов указ президента України В. Ющенко про створення меморіалу в Бабиному Яру. Вже збігає 2009 рік, але на місце масових розстрілів продовжують розважатись, пити пиво, грати у футбол. Стає сумно...сумно за те, що місце трагедії не тільки не має належного вшанування, а й стає місцем політичних спекуляцій.

Чи є це віддзеркаленням державної політики національної пам'яті, чи скоріше відсутністю такої?...

*Наталія Голосова,
вчитель СЗШ № 38 (м. Львів)*